

Nagy György szobrász és grafikus

2010. október 7-én Nagy György székelyudvarhelyi képzőművésznek a Városi Könyvtár Látvány- és Hangzóanyag részlegén nyílt kiállítása. E kiállítás kapcsán közlünk egy rövid írást a művész életének, alkotásainak ismertetése céljával.

Míg az idősebb generáció jól ismeri munkáit és magát a művészt is személyesen, addig a fiatalabbak számára a székelyudvarhelyi képzőművészek idősebb generációjából inkább Maszelka János és Székely József neve hangzik ismerősen. Ennek ellenére Nagy György tanúja és aktív résztvevője volt Székelyudvarhely képzőművészeti életének.

Nagy György nem székelyudvarhelyi születésű. 1928. február 20-án született Sajószentandráson, Beszterce megyében. Édesapja, Nagy Géza itt volt református segédlelkész. Később lelkészi szolgálatot teljesített Bikafalván, a mezősegi Cegében, majd Árpás-tó nevű faluban (Beszterce-Naszód). Az édesanyja Kovács Jolán tanítónő volt. A családban három fiú született, Nagy György volt a legidősebb, őt követte Nagy Pál, aki ideg orvos lett, majd Nagy Péter, a székelyudvarhelyi tájképfestő.

Iskoláit több helyen végezte. 1934–1938 között a kolozsvári és fogarasi német tannyelvű iskolák tanulója. Akkoriban szokás volt a gyerekeket idegen tannyelvű iskolába adni nyelvtanulás céljából. Tanulmányait 1938–1942 között a kolozsvári Református Kollégiumban folytatta, majd a második világháborút követően Désen fejezte be 1946-ban.

Rajzolás iránti hajlama korán megmutatkozott, édesanyja tanítónőként magával vitte a falusi iskolába, ahol az iskolai fatáblákra való rajzolgatással foglalta el magát. Elemi és középiskolai tanulmányai során az iskolai rajztanárok irányították. Saját elmondása szerint a rajz záróvizsgán, ahol Muhi Sándor volt a tanára, ő készítette el minden kollégájának a rajzát, míg végül a sajátja gyengébbre sikerült.

Pályafutására nagy hatással volt László Gyula régészprofesszor, akivel egy osztálytársnője révén ismerkedett meg. Az ő tanácsára iratkozott be az akkoriban induló Bolyai Tudományegyetemre, ahol 1946-1947 között régészetet és művészettörténetet hallgatott. Ez az év valójában csak az 1948-ban

újrainduló kolozsvári Szépművészeti Főiskolára való várakozás volt. Itt olyan tanárokkal került kapcsolatba, mint Entz Géza vagy Jakó Zsigmond.

Míg a II. világháború előtt lelkész gyermekének lenni számos pozitívumot jelentett, jó neveltetést és egy gazdag kulturális légkört, addig 1945 után ez teljességgel megváltozott. Számos hátrányos megkülönböztetés érte mindhárom fiút, nehéz volt az érettségi után a továbbtanulás és az elhelyezkedés. Amint említettük, Nagy Györgynek 1948-ban László Gyula közbenjárásával sikerült bekerülnie a Szépművészeti Főiskolára. Mivel ez az időszak közvetlenül a háború utáni újraindulást jelentette, kezdetben minden növendék egy évig együtt tanult, csak azután bontották le szakokra és évfolyamokra a tanulók csoportját. Nagy Györgynek a kerámia szakhoz lett volna kedve, de az nemsokára megszűnt, így tanárával együtt Bukarestbe költöztették. Munkái alapján a monumentális festészetre javasolták, de ő a szobrászat mellett döntött. Arra az évfolyamra került, ahol Maszelka János és Seps Lajos a Miklóssy Gábor által vezetett festészet szakon tanultak. Szintén ebben az évfolyamban tanult Krafft László grafikus,

illetve Székely József és Orbán Áron a szobrászat szakon.

A szakórák, foglalkozások külön zajlottak, de az elméleti órák, mint a művészettörténet, a pedagógia, a lélektan, a politikai felkészítő és természetesen az orosz nyelvórák minden szaknak közösen voltak megtartva. Így alakult ki az ismeretség, melyből barátság lett. Később mindannyian Székelyudvarhelyen telepedtek le.

A szobrászaton Nagy Györgynek kezdetben Romul Ladea, majd Ion Irimescu voltak a tanárai, később Vetró Artur is. Kapcsolatba került Szervátiusz Jenővel, Szervátiusz Tiborral és Benczédi Sándorral.

1956-ban fejezte be egyetemi tanulmányait. Kezdetben arra gondolt, hogy Marosvásárhelyen telepedik le. Ott már működött a képzőművészeti középiskola, sok évfolyamtársa oda ment tanítani. Öccse, Nagy Péter is Vásárhelyen tartózkodott. Végül Orbán Áron kollégája javaslatára Székelyudvarhelyet választotta, főként, hogy itt voltak az egykori egyetemi barátok, Maszelka János, Krafft László, Seps Lajos, Székely József is.

Székelyudvarhely nem rendelkezett komoly művészeti hagyományokkal. A XIX. század végi, XX. század eleji újságok helyi műkedvelő festőkről, valamint nem idevalósi művészekről tudósítanak, akik rövidebb-hosszabb időre feltűntek a város életében. Az 1950-es évek kommunista pártpolitikája nagy gondot fordított a propagandára. Ez főleg az irodalmi és zenei élet ellen-

dülését hozta magával, de fontos szerepet szántak a képzőművészeteknek is. Az Udvarhelyen letelepedett csoport feladatkörébe tartozott aktívan részt venni a város kulturális életében, de elvárás volt az újonnan készülő épületek díszítése is.

Nem ez volt az első ilyen jellegű kezdeményezés. Hasonló volt a magyar kormány által kezdeményezett is a XIX. század végén. Akkor, 1893-ban állami pénzből Székelyudvarhelyen megalapították a Kő- és Agyagipari Szakiskolát, melynek célja a székelyföldi munkaerő szakképesítése volt. Ez egyúttal olyan művésztanárok érkezését is jelentette, akik tevékenyen jelen voltak a város művészeti életében és monumentális munkákat is készítettek.

Székelyudvarhely számtalan, a központban elhelyezett szobrászati alkotásai közül ma a legismertebb az a Krisztus-szobor, amelyet Harmath Ödön készített és 1901-ben avattak fel. Nemrégiben állították újra az úgynevezett Millenniumi Emlékművet, melynek eredetijét 1897. július 26-án avatták fel, alkotója Hargita Nándor, a Kő- és Agyagipari Szakiskola igazgatója volt.

Hasonlóképpen megemlíthető az ötvenes években megindult mozgalom, mikor az Udvarhelyen letelepedett művészeknek Kustán Lajos, a kultúrház igazgatója műtermet biztosított, az unitárius egyház gyűléstermét. Ugyanakkor az állam havonta egy alkotói segélynek nevezett állandó összeget is folyósított, ötszáz lejt, ami akkoriban kö-

zel egy pedagógusi fizetésnek felelt meg. Ez a műterem az akkori művészeti és szellemi élet központjává vált. A munkába bekapcsolódott Verestói Árpád szobrászművész, aki már az alkotócsoport letelepedése előtt is Udvarhelyen tartózkodott. Többen is bejártak a műterembe, műkedvelők, művészek, mint Rösler Károly, Kinda Kálmán, Balázs Ferenc, Tomcsa Sándor, Tompa László és Szász Dénes unitárius lelkes.

1956-ban egy pályázatot nyertek. Orbán Áron terve alapján egy szökőkutat kellett elkészíteni a város központjába. A kutat négy szobor díszíti, a négy alak a város környékének jellegzetes mesterségeit jeleníti meg. A kohászt, vagy a vasöntőnek nevezett szobrot Verestói Árpád mintázta, a modellje egy sportoló volt. A bokályfestő lányt Székely József készítette, a fejszés férfit pedig Orbán Áron. Nagy György a búzakévé aratót mintázta, ennek modellje Orbán Áron felesége volt.

Szintén ekkoriban fejezték be a városi kultúrház építését, melynek díszítésére számos terv létezett. A főhomlokzat háromszögletű timpanonját, valamint a lépcső két oldalán levő falsíkokat kellett volna domborművekkel díszíteni. Az idő rövidege miatt nem sikerült egyetlen tervet sem elfogadtatni és kiviteleztetni, így az említett részek a mai napig is üresen maradtak. Csupán a nagyterem színpad fölötti síkjára készült egy dombormű Haáz Rudolf terve alapján.

Sajnos néhány év elteltével az alkotócsoport felbomlott.

Kolozsváron Miklóssy Gábor és a főiskola elindítói az ötvenes évek elején a kolozsvári képzőművészeti élet olyan mértékben való fellendítését tervezték, hogy Kolozsvár egyfajta Firenze lehessen, de a hatvanas évek kezdetére már nyilvánvalóvá vált, hogy nagy terveik csak álmok maradnak. Hasonlóképpen történt ez az ország más településein, Székelyudvarhelyen is. 1960 után az állam nem tudta tovább folyósítani az alkotói segélyt, azt tanácsolták a művészeknek, hogy keressenek megélhetést, és mellette folytassák az alkotói munkát.

Maszelka János a kultúrháznál lett kiállítás-szervező és művészeti szakírányító, vezető szerepet játszott a város képzőművészeti életében. Orbán Áron és Székely József a tanügyben helyezkedtek el. Nagy György ismét a származásából fakadó hátrányokkal találta szembe magát, mint osztályidegent nem találták megfelelőnek a fiatalok oktatására.

A helyi Gábor Áron élelmiszeripari gépgyárban helyezkedett el, ahol szakképzetlen munkásként dolgozott 1959–1964 között. Ugyanebben az időszakban itt dolgozott öccse, Nagy Péter, és itt ismerkedett meg Komoróczy György íróval is. Hűtővitrinek üvegezése, majd asztalosműhely következett, végül a Tamási Áron úton levő, Auschwitznek is becézett iskolai műhelyben tevékenykedett.

Már korábban megnősült, felesége, Izsák Ibolya révén sikerült ismeretséget szerezni a Tanügyminisztériumban, így megnyílt számára a tanügyi pálya. Szóváta és Zetelaka között választhatott. Vofkori György történész akkoriban Zetelakán tanított, az ő biztatására döntött Zetelaka mellett. Hosszú tanügyi évek következtek. Akkoriban a tanári munka szerves része volt a kulturális szervezőmunka is. Mint képzőművész mindenkori feladata lett a feliratok, jelszavak megírása a termekbe, felvonulásokra, továbbá a színpadi dekorációk elkészítése.

Pedagógusként is széles körű munkát végzett, az V–VIII. osztály rajzóráin kívül néha betanított az elemibe is. A IX–XII. osztályokban a műszaki rajz oktatása is a hatáskörébe tartozott. Időnként sikerült bejönni egy-egy évre helyettesíteni a város különböző iskoláiba, így került kapcsolatba a művé-

szeti iskolával, ahol a képzőművészeti szakoktatás akkoriban még délutáni tevékenységként működött.

Mikor 1990-ben elérte a nyugdíjkorhatárt, meghívták a Palló Imre Művészeti Szakközépiskolába tanítani. Immár nyugdíjasként tevékenyen részt vett a képzőművészet szak első év-folyamának elindításában. Rajzot és szobrászatot tanított.

Mindvégig folyamatosan alkotott, részt vett csoportos kiállításokon, de egyéni kiállításai is voltak Székelyudvarhelyen, Csíkszeredában és Marosvásárhelyen. Mostanáig nem sikerült minden kiállításának az időpontját rekonstruálni, de tudjuk, hogy 1970-ben öccsével, Nagy Péterrel közösen állított ki a székelyudvarhelyi Művelődési Házban, 1995-ben részt vett a Homoródszentmártonban megrendezett alkotótáborban, 2000-ben ismét a Művelődési Házban volt egyéni kiállítása, 2003-ban a Tour Info Galériában, 2005-ben a Művelődési Házban, 2008-ban a Városi Könyvtár Hang- és Látványanyag részlegén, 2010-ben ugyanott.

Nagy György sokoldalú és szerteágazó tevékenységét igen nehéz összefoglalni és értékelni. Időben és térben művészeti pályakezdése arra az időszakra tehető, amelyet ma nem minden lekicsinylés nélkül, sommásan szocialista realizmusnak szoktak nevezni. Valójában arról volt szó, hogy Romániában szovjet mintára állami irányítás alá vonták a képzőművészetet és cenzúrázták a munkákat. Ugyanakkor megkövetelték olyan témáknak a be-

mutatását, amelyek az egyszerű munkások és parasztok életét ábrázolják, az úgynevezett osztályharcot és a szocializmus megvalósításait.

A szovjet szocialista realizmus nem volt előzmény nélküli a művészettörténetben. A XIX. század végén már létezett realista stílusirányzat, lásd Courbet festményeit és Meunier szobrait. A szovjet politikai vezetők hamar rájöttek, hogy a modern irányzatok nem érthetőek a tömegek számára, így nem használhatók propagandisztikus célokra. A francia realizmust az orosz realista festészettel, főleg Repin festészetével ötvözték, így született meg a szocialista realizmus.

Erdély viszonylatában tulajdonképpen nem volt egészen idegen ez a műfaj, hiszen az intellektuális érdeklődés középpontjába már a két világháború között bekerült a falusi életforma és annak problémái. Tamási Áron, Nyirő József, Kós Károly írásaiban, Nagy Imre, Gy. Szabó Béla, Benczédi Sándor munkáiban jelentős szerep jutott az erdélyi falu világának már 1945 előtt is. Valójában erre az irányvonalra tevődött rá a szocialista realizmus, és ez befolyásolta Nagy György és kortársai művészetét is.

Neki és generációjának nagy érdeme, hogy mindvégig megtartották a magas szakmai színvonalat, ugyanakkor úgy próbáltak megfelelni a követelményeknek, hogy közben nem mondtak le a helyi értékekről és az erdélyi magyar jellegről sem. Ez érezhető a központban elhelyezett szökőkút szob-

rain. Maga a kút jól illeszkedik a térbe, a négy szobor sajátos összhangot alkot.

Mivel Nagy György az idők folyamán rengeteget rajzolt, és rajzol ma is folyamatosan, munkáit leginkább talán témakör szerint lehetne csoportosítani. A legszámottevőbb helyet az állatábrázolások, főleg a lóábrázolása foglalja el művészetében. Székely József állatszobrásznak nevezte, és a legtöbb ismerősének is a lóábrázolások jutnak eszébe, ha a nevét hallják.

A lovak iránti szeretete igen korai, gyermekkorában, a család tulajdonában majdnem mindvégig volt ló, a Mezőség jó lótenyésztő vidék volt, elég, ha a bonchidai ménésre gondolunk. 1944 háborús őszén a visszavonuló németek Cege közelében szándékoztak felvenni a harcot. A család menekülni kényszerült, szekerekre rakták értékeiket. Saját elmondása szerint a menekülésben két kis termetű székely ló és egy muraközi voltak hűséges társaik. A lovakkal való utazás, a pár hónapos magyarországi tartózkodás, ahol a lovakkal mezei munkákat is végeztek, majd a hazatérés életre szóló élményanyagot kínált a későbbi művész számára.

Élményei elkísérték az egyetemre is. Diplomamunkájának témája egy lovat féken tartó ember volt. Az ötlet személyes élmény alapján született. Kolozsváron egy állami gazdaságba járt lovakat rajzolni, ott látott egy szilaj, fedezettésre használt arab-lipicai félvér lovat. Akkorra már egy fél évszázada állt Kolozsvár főterén a Fadrusz János által készített, Mátyás királyt ábrázoló lovas szobor, mintegy kihívásként minden szobrász számára, aki valaha lovas szobor mintázásába kezdene. Nagy György vállalta a kihívást, sikeresen oldva meg a feladatot.

A reprodukciók alapján a munka egyesíti az olyan nagy klasszikusok erényeit, mint a Gattamelatta lovas szobor Pádovában, vagy a magyar művészet remeke, Vastagh György lófékező csikósa a budavári királyi palota udvarán, ugyanakkor sajátosan erdélyi és egyéni alkotás. Fél életnagyságban készült el, országos kiállításra jelölték Bukarestbe, ma Hunyadi László marosvásárhelyi szobrászművész tulajdonában van.

A főiskola elvégzése után Nagy György folyamatosan rajzolta a lovakat a korábbi élmények és olvasmányélményei alapján. Így született meg – Móricz Zsigmond Rózsa Sándor re-

gényének olvasása közben – egy fametszetben kivitelezett munka. Lovakat terelő csikós egy elnyújtott kompozícióban, amely már az ókori görög frízekre emlékeztet. A rajzok között ismételen megjelennek a vízben gázoló lovasok, amelyek önkéntelenül is Tompa László *Lófűrösztés* című versét juttatják eszünkbe.

Zetelakára kerülve, ismét közvetlenül figyelhette meg a lovakat az utcán vagy munka közben. Nyugalmasítását követően pedig leginkább emlékezetből rajzolja meg újra és újra kedvenc lovait, a korábbi emlékekhez a televízió szolgálat újabb élményeket.

Nagy György lovak iránti szeretete akár a Kós Károlyéhoz hasonlítható, aki saját kedvtelésére kézzel írt könyvet készített a lófajtákról, azt rajzokkal és iniciálékkal díszítette, vagy gróf Bánffy Miklós írásaihoz, leginkább emlékezetes regényéhez, amelyben rengeteg ló szerepel szemléletesen leírva, gyönyörű ménesek, hátaslovak, versenylovak, úri négyes fogatok.

Nagy György lovai a pontos ábrázolás mellett hangulatokat is közvetítenek, a dinamikus, lendületes lovak mellett megjelennek a nehéz munkát végző, szenvedő, feszülő, favontató lovak, majd ezeket a lehajtott fejű, megfáradt, szomorú lovak váltják fel.

A lovak mellett más állatokat is rajzol, leggyakoribb a szarvasmarha. Gyakran ábrázolt témája, ahogy egy kis pulikutya egy nagy szarvasmarhát ugat. A lovak és szarvasmarhák mellett gyakran jelen vannak kutyák, őzek, nyulak.

Fontossággal bírnak az emberek ábrázolásai is. Leggyakrabban a falusi karakterekkel találkozunk a művész munkáin: favágók munka közben, táncos párok, portrék. E tekintetben emberábrázolásai jól kiegészítik kortársai és testvére tájébrázolásait.

Egy szobrász számára elengedhetetlen a megrendelés, hiszen senki nem zsúfolhatja tele műtermét vagy éppen saját lakását életnagyságú szobrokkal, és szerencsésnek mondhatja magát az a szobrász, aki élete folyamán elkészíthet legalább egy vagy két köztéri szobrot.

Az 1960-as évektől kezdődően a köztéri megrendelések szinte teljesen elmaradtak. A tanári munka és az ingázás korlátokat szabott időben és térben, a kisméretű munkákra predesztinálta Nagy Györgyöt. Folyamatosan rajzolt, órák alatt a gyerekeket, a gyűléseken és összejöveteleken a kollégá-

kat vagy a falusiakat. Néha a mezei munkákban is részt kellett vennie a tanulókkal, ilyenkor jó alkalom kínálkozott lovakat és falusiakat rajzolni. Folyamatosan gyűjtötte a témákat és a vázlatokat minden helyszínen, készülve a nagy munka elkészítésére. Egészen addig talán, míg állandósult ez a munkamódszer, és később sem tudott elszakadni tőle. Talán azok a rajzai a legjobbak, amelyeket eleve nem végleges munkáknak szánt, csupán időtöltésként rajzolgatott. Néha további érdekes témákat is boncolgat, mint a műteremben dolgozó művészek, a zeneiskolás gyerekek fogadása, fiatal párok, de nem idegen számára a tájkép és az akt sem.

A fennálló lehetőségek az általa használt technikákat is meghatározták. Leginkább a gyors, vonalas technikákat részesíti előnyben, a leggyakoribb a ceruza, a tus, a lavírozások és különböző tollak használata. A hosszú évek alatt mégsem szakadt el teljesen a monumentális alkotásoktól. Az 1970-es években Zetelakán két nagy faragott domborművet készített: az egyik a Csodaszarvas, a másik Kádár Kata reggéljé ábrázolja.

Az elmúlt években, mivel a Tábornegyedben levő lakásában nem volt lehetősége faragni, sajátos technikát fejlesztett ki. Rajzait kis méretű, hasított falapokra készítette el, utólag pirográffel égette ki, egyeseket ki is színezett. Ilyen jellegű munkáiból a 2003-ban rendezett kiállításon láthattunk több darabot.

Művészi tevékenység mellett meghatározó volt művészetpedagógusi

aktivitása is. Az évek folyamán önkéntelenül is ez lett egyik legjelentősebb elfoglaltsága. A zetelaki és környékbeli iskolákban rengeteg gyereket tanított meg a rajzolás alapfogásaira. Fontos szerepe volt a Palló Imre Művészeti Szakközépiskola képzőművészet szakának elindításában, tanítványai mindig szívesen emlékeznek humorára és kedélyes hozzáállására. Oktatott hivatalos keretek között és azon kívül. Az idők folyamán minden korosztályból nagyon sokan keresték és keresik fel. Gyerekek, akik lovat szeretnének rajzolni, olyanok, akik képzőművészi vagy műépítési pályára készültek vagy készülnek. Otthona mindenki számára nyitva áll, kedélyesen és készséggel ad útmutatást vagy korrigál már meglévő munkákat, legtöbbször tértírtmentesen.

Tanítványai közül sokan képzőművészi pályát választottak, az idők folyamán irányította Miklósi Dénes grafikus, Kalló László festő, Könczey Elemér karikaturistát, Albert Alpár szobrászt, valamint a jelen sorok íróját is.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani Gyuri bácsinak a magam és az összes tanítvány nevében az idők folyamán kapott sok segítségért. Bár a képzőművészet ma nem tartozik a divatos és pénzkereső elfoglaltságok közé, elégtétel talán, hogy örömet és megelégedést szerez annak, aki gyakorolja. Gyuri bácsi nagyban hozzájárult, hogy megismerjük és élvezzük ezt az érzést.

Kelemen Albert